

Ш А И Г И Н А М Ы

Абдулла Шаиг өмрүнүн ингилаба гэдэрки дөврүнү хошбахт кунлөр, азад көлөчөк арзулары илэ Яшамышдыр. Бу көлөчөк угрунда ишыгы күндүзлөрүнни, гаранлыг кечоларини верен шаир, заманын тээдларынны, тиди[ж]тлөрүнни галэмэ алаагы мүгэддөс өззифе билмишдир. Дигтөтлн чөһөтдир ни, онун тэсвир етди[ж] ади бир гүш белэ төбиетин «өвлөды» олмаг мөһдудлугунда галмыр. Нечэ олмушдур ни, сөрһөдснэ төбиот го[ж]нунда жа ша[ж]ан неч кэс төрөфиндөй жа ралама[ж]ан дөмир бармаглы гөфэсе салыкма[ж]ан бир гүш аһ-налэ едир?

Сөдасы чох дөрнн, тө'сир едөр, эфкаре, вичдана, Верир эн илчэ, эн саф ду[ж]гулар бир шаир нисанэ, Де[ж]л эфсанэ фөр[ж]ады, чөфадан кэлмиш эфганэ, Лисани-вал илэ э[ж]жам[ж]вэди [ж]ад едөр бир гүш. Көрүндү[ж]ү киши, гушун бу валэси у[ж]дурма, эфсанэ дө де[ж]л. Бу елэ бир фөр[ж]аддыр ни, һө[ж]атда көрдү[ж]ү чөфадан кэл[ж]ир вэ мөһэ буна көрө дө ф[ж]икрэ, вичдана тө'сир едөрөк

шаирэ эсл [ж]арадычылыг мөвзусу верир. «Бир гүш» ше'риндөки га[ж]лэ, мөглөб она көрө күчлүдүр ки, гушун фөр[ж]ады илэ шаирин ду[ж]гулары арасында үзөни жахынлыг вардыр. Бу фөр[ж]ад шаирин шөхси фөр[ж]ады де[ж]л, ингилабдан өввөл эсарөтдө богулан бүтүн халгы фөр[ж]ады иди. Мүөллим һө[ж]атын е[ж]бөчөрликлөрүннэ гаршы олан е'тиразынны бөдди һөгигөттин күчүнэ ардала-нараг, гушун тале[ж]ини тэс-вир етмөклэ охучу[ж]а билди-рир. Чүнки Шаигин деди[ж]и киши «Бу гүш да мөн киши сызлар, ачы бир һиссэ маликдир». Вуну[ж]ла шаирин ичтиман һө[ж]ата е'тиразларынны ачыг-ашкар көрүрүк. Шаигин чох зөнкин вэ мө'налы кэдөр дун[ж]асы вар. Онун бу гэмли дүшүнчөлөрнн өз дахили битиши[ж]ини Вөтөнэ мүрачигөтлэ сө[ж]лөнилөн «Гөмлөрүннн өөр мөнэ, го[ж] чөки мөн» истө[ж]инин мүгөд-дөсли[ж]индэ тапыр. Вөлкэ елэ бунун һөтичэсидир ки, «Мүз-лим кечэ» онун поезиясына бөдди образ киши дахил олмушдур.

Бу кечэ заман е'тибарлэ индики охучудан чох-чох узалда олса да, онун көрүнүшү, онун ду[ж]улгасы, онун дөрки о гэдөр дө чөтин де[ж]л. Чүнки һөмин кечэ үзөрүнэ вурулмуш бөдди мөһүр өз һө[ж]ати һүгугуну итирмөмиш-дир: Мүзлим кечэдэ иншанлы бир гыз, Бир һүсни-көдөр ичиндэ жалмы, Далгыш... у[ж]умаз о гэмли дүхтөр, Атошлн дүшүнчөлөрлэ нилөр. Ше'рдэ зүлмөтлө көзөллик үз-үзө да[ж]анмышдыр. Догру-дур, шаир һөр һансы мисрада белэ гызын шаирни аламөтлөр-рини тэсвир етмөзлөшдир, лakin «нишанлы бир гыз» ифадэсинин бөдди вэ иде[ж]а [ж]үкү о чүр тэсвирэ чүз'н бир ешти[ж]ач [ж]ери дө го[ж]мур. Сөр-вөтэ сатылан бу гызын, ата төрөфиндөн һүгугу алынан бу гызын, «үрө[ж]индэ киши аташ» аловланан бу гызын тале[ж]и мүзлим кечөнн дүшүн-дүрүчү объектэ чевирир. Шаирин «Мүзлим кечэ,

улдузлары сармыш гара сис-лөр», — мисрасынын сөз кар-ваньында да лирик гөһрама-нын үрө[ж]индэ бө[ж]үлүн агры-нын, ачынын өртү[ж]ү вардыр. «Көлөчөк горхусу» ше'риндэ исе мүзлим кечэ санки дахили инкишаф процесн кечирчөк, мүдһишлик көркөми алыр: Чөкмөди этрафа сүкут кет-кедө Мүркүлө[ж]лр көнд, нө мүдһиш кечөл.. Ыөр [ж]ерә һөкм етмөдөдир гөр, боран, Јох бир ишыг — зүлмөт ичиндэ чаһан. Бу мөнзөрө көрүнөн бир анын ади тө'сирн, де[ж]ордим реалист тэсвиридир. Ланнн шаир садөчө олараг бу тэсвирн [ж]аратмагла сө[ж]ирчликл ет-мөк фикриндө де[ж]л. О, бу-рада ипсана мөхусе вөтөн-дашыг көдөрүннн өкс-сөда-сыны [ж]аратмышдыр. Шаигин гөлбиндэ [ж]ашатды-гы бу ичтиман көдөр онун ше'рлөрүннн мүасирлик мүн-дөрчөси илэ баглы олан со-

сиал мөзмунуну төшкил едир. Бу мөзмун исе өз нөвбөсиндө лирик гөһраманнн билаваситэ төрчүмө[ж]и-һалынын эсас мүд-дөаларынны тө[ж]ин етмөк сө-ш[ж]лөсүнө галхыр. Демөли, заман, мүһит вэ варлыг өз биографиясынын дигтөсөп, төблиги илэ мөшгул олмур, өксинэ эсл сөнөткарлыг өз-лөрн тарихи керчөкли[ж]и тари-хи бөдигли[ж]э чевирирлөр. Бу мө'нада «Гыш кечөси» вэ «Көлөчөк горхусу» ше'рлөрн мүөллим ичтиман өгидөси-ни, [ж]есттик идеальнын аш-карланмасында реал бөдди күчлө тарымланмыш вэ кө-рилмишдир. Агыр вөзи[ж]өтдө олан хөстөннн мө'нөви ишти-рлабларыны тэсвир едөн һөр ники ше'р дөһшөтлн аиларын габарыг көстөрилмөси үчүн табигөтлэ баглы мөнзөрөннн төгдими илэ башланыр вэ мө'лум олур ки, «кө[ж]ү зүлмөт бүрүмүш», «күл рөикли һа-ва[ж]а тоз, думан, чаһана исе һөзинн сүкут чөкөмүш», «га-ралмыш байыр сислэ, булуд-ла» өртүлүмүшдүр. Биринчи ше'рдэ тэсвир олунан хөстэ, ишыгысыз вэ сөс-сис-сөмирсиз бир дахмада

инилдө[ж]н гыздырмалы ушаг-дыр. Икитчидэ дө ушаг вар. лakin бу ше'рин «Хөстэ»си атадыр. Елэ бир ата ки: Пөччөлөшп мүдһиш олан мөвт илэ, Көсрәти вар, өлмөмөк истар һөлэ. Бурадакы гадын исе өз өринин һө[ж]атдан өбөдиглик кедөчө[ж]индөн горхур вэ даһа чох көрпө өвлөдынын көлө-чөк тале[ж]ини дүшүнүр: —Көл, е[ж] эчөл, мөрһөмөт ет көрпәмэ, Гы[ж]ма [ж]етмитөк бата дөрдө, гөмэ. Кө[ж]лөрэ [ж]үксөлмө[ж]э аһ-паләси Сыгырмага [ж]охдур онун бир каси. Беләликлэ, һөр ники ше'рин көзлөрнмиз өнүндөн чөкилиб кетмө[ж]өн ваһид образы вар. Бу—өз өвлөдынын һө[ж]аты үчүн чырынан, өз өвлөдыны бө[ж]үдүб бо[ж]а-баша чатдырмаг истө[ж]өн ана образыдыр. Ана[ж]а мөхусе истө[ж]ини көклөрн исе чох дөрннлөрдөдир, елэ бир дөрннликдэ ки, о садөчө ола-раг бүтүн аңаларын борчу киши көрүнөн ушаг мөһөббө-ти чөрчивөсиндө де[ж]л. Шаиг ше'риндэ өвлөда олан бу диг-

гөт—көлөчөк вөтөндаша олан шаир дигтөти, мүөллим дигтө-тидир! Бүтүн буларла бөрабөр. Шаигин ингилаба гэдәрки [ж]арадычылыгында ишыгы күн-лөрө бө[ж]үк инам вар. Бу инам шаирин мүзлим кечөлөрдөн теаликлэ а[ж]рылмаг-инадында, хошбөхт, азад көлөчөк ахта-рчылыгындадыр. «Шика-рөтлөрнм» ше'риндэ һөмин һисс чагырьшы киши сөслө-нир: Сөзүмү динлэ, динлэ е[ж] гөһһар! Бу гышы [ж]а көзөл баһар е[ж]лэ, Ја мөни көзсүз е[ж]лэ, көр е[ж]лэ, Ја ки, азадэ бир ди[ж]ара чыхар. Шаирин көлөчө[ж]э күчлү инамыны тэсдиг едөн белэ мисралар, бөндлөр чохдур. Чүнки о, өз арзуларынын, истө[ж]инин һөгигөтнни жалмыз гаршыдакы күнлөрдө ахта-рыр: Ирәлидэ инан ки, бир чөншөт гэдөр чаһан вар. Сабах күнөш орда догар. Сөадөт орда парлар. («Ирәли»).

Бу диалектиканы ашагыда-кы парча даһа а[ж]дын ифадэ едир: Мүзлим кечэ, улдузлары сармыш гара сислөр, Ба[ж]гушлар өтөр, өлкөмин энкилөрн иллөр. Јум көзлөрнн [ж]ат, сөни оглум сөһөр-өркөн. Ад телли шөфөглөр өпөчөкдир о[ж]апыркөн. Бир төрөфдө чанлы, [ж]аша-[ж]ышын харабалыг дөһшөти; дикөр төрөфдэ ачылан сөһө-рин үмиди! Бир төрөфдэ парлаг улду-ларын гара булуд өртү[ж]ү, ди-көр төрөфдэ гызмар күнөш инамы! Шаиг гызмар күнөш зама-нынн көрдү, бу заманын не-чө-нечө иллөрнни [ж]ашады. Шаигин азадлыг инамы, һө-һө[ж]өт «Азадлыг ба[ж]рамы» ше'риннн [ж]аратды: Сөвинчидөн еллөр чөшур, Јорулмадан һө[ж] нурушур, Өн көзөл маһнылар гошур. Бу азадлыг ба[ж]рамына. Камран ӘЛИЈЕВ, филолоки[ж]а елмлөрн нами-зэди.